

»Den gode, gamle Tid«.

I Januarheftet af »Preussische Jahrbücher« har Prof. H. Delbrück søgt at udfinde, hvornaar egentlig den gode, gamle Tid, som altid lovprises i Modsætning til Nutiden, eksisterede. Endskønt hans Undersøgelse nærmest tager Sigte paa Forholdene i Tyskland — og særlig i Preussen — og de til forskellig Tid herom fremkomne Udtalelser, frembyder den dog saa meget Almeninteressant, at vi finde Anledning til at hidsætte nogle Uddrag deraf, idet vi kun beklage, at forskellige af de citerede Udtalelser ere saa specifik tyske i deres Udtryk, at de ikke let lade sig oversætte.

Prof. Delbrück begynder med at fremhæve, at det er sikkert nok, at vi leve i en ond Tid. »Mismod, Utilfredshed, Forfald, Opløsning overalt«. Til Overflod citerer han en nylig udkommen »smuk Bog« derom af Prof. Dondorff, som siger: »Indtil for 30 Aar siden vilde man have skammet sig ved aabent at bekende sig til Atheismen, nutildags gør man det med Emphase.« Liberalisme — Jødedom — Mammonisme — Socialisme — Pessimisme — Anarkisme — Nihilisme, — det er den Stige, ad hvilken vi med rivende Hurtighed og ufejlbarligt stige ned i Afgrunden. Kunsten indrømmer

»Den gode, gamle Tid«.

I Januarheftet af »Preussische Jahrbücher« har Prof. H. Delbrück søgt at udfinde, hvornaar egentlig den gode, gamle Tid, som altid lovprises i Modsætning til Nutiden, eksisterede. Endskønt hans Undersøgelse nærmest tager Sigte paa Forholdene i Tyskland — og særlig i Preussen — og de til forskellig Tid herom fremkomne Udtalelser, frembyder den dog saa meget Almeninteressant, at vi finde Anledning til at hidsætte nogle Uddrag deraf, idet vi kun beklage, at forskellige af de citerede Udtalelser ere saa specifik tyske i deres Udtryk, at de ikke let lade sig oversætte.

Prof. Delbrück begynder med at fremhæve, at det er sikkert nok, at vi leve i en ond Tid. »Mismod, Utilfredshed, Forfald, Opløsning overalt«. Til Overflod citerer han en nylig udkommen »smuk Bog« derom af Prof. Dondorff, som siger: »Indtil for 30 Aar siden vilde man have skammet sig ved aabent at bekende sig til Atheismen, nutildags gør man det med Emphase.« Liberalisme — Jødedom — Mammonisme — Socialisme — Pessimisme — Anarkisme — Nihilisme, — det er den Stige, ad hvilken vi med rivende Hurtighed og ufejlbarligt stige ned i Afgrunden. Kunsten indrømmer

man Gemenhedens Monopol; Theatret er bleven et Hexekøkken; Skolen giver Viden, men ikke Samvittighed (»Wissen, nicht Gewissen«); Ægteskabets Hellighed er løsnet; Ærbarhed og Dyd blive udlete som forældede Begreber. Justitsen aabner Forbryderen nye Døre til at undgaa Straf. »Der verthierte Mensch mit prononcirt semitischem Typus ist das Signum der Zeit«.

Og med Suk og Taarer har Kreuzzeitung givet Prof. Dondorff Ret (14de Juni 1892): »Vi ere i et sædeligt Forfald, som man endnu aldrig har oplevet Magen til. Straffen staar for Døren, Vredens Bæger er fyldt til Randen. Vil Tiden erkende, ved hvilken Afgrund den staar, vil den forudse Tidens Tegn?«

Prof. Delbrück finder dette sidste Spørgsmaal ubeføjet, thi »hvor er der et Blad, hvor er der en Taler, hvor er der et litterært Vidnesbyrd, som ikke bekræfter den givne Skildring af Tiden? Ikke blot »Reichsbote«, men »das Volk«, »Germania« og deres Meningsfæller ere i dette Punkt enige med deres Modstandere af alle Retninger.« At Oppositionspartierne og særlig Jøderne, der lide under Antisemitismens Forfølgelser, klage over Tiderne, er naturligt; men selv Mellempartierne istemme den almindelige Dom. Saaledes beretter Kölln. Zeit. (Dcbr. 1891) fra Posen, at Provsten i Strelno i en Forsamling formanede de derværende Bønder til »at sørge for god Tugt og Lydighed hos deres Tyende. Dertil svarede Bønderne, at Tyendet nu er saa hovmodig og indbildsk, at det ikke lader sig Noget sige. Det er ikke Tyendet, som lyder, men det er Husbonden, der maa føje sig efter sine Folk. Saasnart det er blevet mørkt, lader ingen Karl sig noget sige. Gør man ham Bebrejdelser, lægger han Alt fra sig og

gaar sin Vej. Nutildags tør selv Politiet ikke tage det op med Tyendet, end sige da en Bonde. De yngre er langt værre end de voxne Karle; den største Urimelighed, de værste Optøjer og den gemeneste Kaadhed finder man netop hos det yngste Tyende. Alle ere frække og næsvise. Ens egne Børn ere ikke bedre end de Fremmede; af disse lære de alt muligt Slet, og Forældrenes Formaninger høre de ikke paa. Ulydighedens og Dovenskabens Aand gennemtrænger de østlige Provinser.«

Det er unødvendigt, siger Delbrück, at anføre Vidnesbyrd om, at det ikke staar bedre til i de vestlige end i de østlige Provinser. Det er klart, at Tilstandene overalt ere raadne, utilfredsstillende og gaa deres Undergang imøde — eller i alt Fald fortjene at gøre dette. Den Ene ser Ondet her, den Anden der — kun det Ene er utvivlsomt, at det staar daarligt til; Ingen har det mindste Lovord tilovers for vor Tid. Vi have kun den Trøst at se tilbage til den gode, gamle Tid, — men hvornaar var den egentlig?

Forf. mener da, at man i hvert Fald maa gaa mindst 20 Aar tilbage i Tiden; thi lige efter det tyske Riges Dannelse begyndte jo »Gründerperioden«, Kulturkampen, Socialdemokratiet og Vagabonderingen. Selv fra 1872, Højdepunktet for den ved Krigen vundne Glans, lyde Klagerne omtrent lige saa stærke som nu, hvorom flere Vidnesbyrd anføres; ja, allerede 1871 finder »Evang. Kirchenzeitung« Tiden karakteriseret ved »Zerbröckelung unserer Volksexistenz, sittliche Verschlimmerungen, todessatter Indifferentismus oder energischer Christushass.« Ligeledes er det klart, at selve Krigstiden kan man tiltrods for den da herskende

entusiastiske Stemning, ikke kalde for »den gode, gamle Tid«. Vi maa altsaa tilbage før Krigen, og det kunde da ogsaa synes, at dennes store Resultater netop maatte skyldes den Omstændighed, at der forud for den gik en meget lykkelig, sædelig sund Epoke af Folkeudviklingen. Men — de Samtidiges Vidnesbyrd, som dog maa have kendt deres egen Tid, gaa stik imod denne Formodning. Saaledes skrev Wolfgang Menzel i 1869 i sin Bog »Kritik des modernen Zeitbewusstseins«: »Den moderne Tidsbevidsthed er et Slags Beruselse. Menneskene fornægte den gamle Tro, tvivle selv paa Guds Tilværelse, forkaste enhver kirkelig Autoritet . . . Sansecultus og Selvforgudelse beherske allerede atter den nuværende Verden ligesom i den førkirkelige Tid.« Og Evang. Kirchenzeit. siger i sin Anmeldelse af denne Bog: »Nutildags forlange de Unge fuldstændig Frihed for Straf fra Forældrenes eller Mestrenes Haand . . . Alle ville blive hurtigt rige uden Arbejde. Denne Attraa efter hurtig Gevinst uden Arbejde demoraliserer Samfundet mere end alt Andet. Guldkalvens Dyrkelse undertrykker Flid, Nøjsomhed, Velvilje imod Andre, Pligtfølelse . . .« Og allerede tidligere siger den s. A.: »Man nævne os en Tid i Historien, da Sansculottismen paa det aandelige Omraade har opført saa gale, frække, skamløse Fastelavnsløjer, som det nutildags er Tilfældet.« Aaret før (1868) hedder det: »Naar vi betragte den nuværende Slægt, saa bekræfte alle Tidens Tegn, at Religionen er forsvunden af de fleste af vore Samtidiges Bevidsthed.« Og paa det politiske Omraade klage de Konservative i Aarene 1866—70 over, at Regeringen ofrer den herskesyge Liberalisme alle Konservatismens nedarvede Principer

og Trossætninger. Men fra de Liberales Side lyder Dommen over Tiden ikke gunstigere: alle ægte Tilhængere af og Forkæmpere for det menneskelige Fremskridt klagede højlydt over, at »de National-Servile« eller »National-Miserable«, som de kaldtes, ofrede alle Liberalismens Grundsætninger for en overmægtig Despotvilje. »Militarismens Moloch« lukkede stedse Munden højere op og slugte Nationens Velstand og Sved. Det Gamle var forstyrret, det Nye først i Begreb med at dannes. Intetsteds klare, sikrede, behagelige Tilstande.

Det er klart, at dette ikke var den gode, gamle Tid. Og end mindre kan man da søge den i selve Konfliktsaarene før 1866, »Forfatningsbruddets« og »Fædrelandsforræderiets« Tid, da det hed: »og om saa Fjenden staar for Berlins Døre — ikke en Mand, ikke en Groschen til denne Regering!« I sin Nytaarsbetragtning 1863 er »Volkszeitung« »uden Haab om, at det vil lykkes det nye Aar at hele det forgangnes Vunder« — og 1864 skriver den: »Tiden er alvorlig, og vi se med Bekymring ind i Fremtiden!«

At det ikke stod bedre til i andre tyske Lande, viser en Petition, som endel Landsbypræster i Mecklenburg i Dcbr. 1865 indgav til Regeringen, og hvori der klages over, at Landet er en Syndepøl, Daglejerne raa og forvildede og nedsunkne i aandelig Sløvhed, at Kirkerne staa tomme og at der overhovedet er et sandt Sodoma og Gomorrha i Landbefolkningen.

At det foregaaende Tiaar, 50erne, »Reaktionens Aarti«, ikke kan have været den gode, gamle Tid, fremgaar tilstrækkeligt deraf, at selv de Reaktionære saa langt fra vare tilfredse med Tiden, at General

v. Gerlach, der væsentligst havde ledet Bekæmpelsen af »Revolutionen« i Preussen og havde genindsat den kongelige Myndighed i fuld Triumf, umiddelbart derefter skriver i sin Dagbog d. 26. Oktbr. 1851, »om dog ikke Hengstenberg skulde have Ret i, at det 1000aarige Rige nu er gaaet til Ende og Djævelen atter sluppen løs! Og Kreuzzeitung fremsætter i 1854 ganske de samme Klager som Evang. Kirchenzeit. i 1869: »man træller for Kødets Lyst og tilbeder Guldkalven. Penge maa man have — paa hvilken Maade? det er ligegyldigt,« — medens Fyrstbiskoppen af Breslau i et Hyrdebrev af 1853 skriver: »Men denne Opdragelse til Sanselighed, denne Sanselighedens Forkyndelse, denne Svømmen paa Sanselighedens Bølger — den tilhører vor Tid.« I liberale Blade finder man ganske lignende Klager; saaledes fremhæver »Deutsche allg. Zeit.« i Febr. 1853 den opvoxende Slægts »unleugbar vorhandene Entsittlichung«. Og for Litteraturens Vedkommende siger Schopenhauer: »Vore Dages Litteratur søger kun at tilfredsstille den kære Pøbels øjeblikkelige Luner, ubekymret, om dens Makværker det næste Aar ligge forglemte som gamle Almanaker. Den har kun ét Tilraab til sin Muse: »Giv os idag vort daglige Brød!«

At Omvæltningssaaret 1848, hvilken Mening man end har om det, i hvert Fald ikke kan betegnes som »den gode, gamle Tid«, er tilstrækkeligt indlysende. Og at de nærmest forudgaaende Aar, 40erne, som en Gæringens og Uroens Tid — endog bortset fra Misvæxten i 1847 — heller ikke kan betegnes saaledes, er almindelig erkendt, idet de tvært imod karakteriseres som den almindelige Misfornøjelses Tid. Kong Friedrich

Wilhelm IV angav selv træffende den almindelige Stemning, da han sagde: »Da jeg besteg Thronen, vilde de spise mig af lutter Kærlighed, — og to Aar efter fortrøde de, at de ikke havde gjort det.« Forf. citerer ogsaa Udsagn af baade en ældre Herre og en ældre Dame, der begge med et vist Vemod mindedes den »almindelige Enighed«, som dengang besjælede Alle — nemlig i almindelig Misfornøjelse og Utilfredshed med Regeringen, som man hadede og foragtede.

Fra 30erne og 20erne anføres dernæst en hel Række Citater, navnlig af Evangel. Kirchenzeit., der tilstrækkelig godtgøre, at man dengang var alt andet end tilfreds med Tiden. Vi anføre deraf kun følgende Udtalelser fra 1831: »Hvor meget sortere er dog den Nat, der nu truer os, end den, paa hvilken Reformationen kastede sit Lys!« — fra 1830: »Det er en mørk, ugudelig og underfundig Aand, som gaar igennem vor Tid« — og fra 1827: »som højeste Livsmaal nævnes vel ikke, men forfølges dog stadig, en anstændig Nydelse af sanselige Fornøjelser.« Og 1822 skrev ingen Ringere end Friherre von Stein: »Vi ere overbefolkede, have overfabrikeret og overproduceret, ere overfodrede og have med Bogstaver, Penne og Blæk gjort Embedsmændene til Maskiner (die Beamten entmenscht), Borgere til Lededukker (die Verwalteten entgeistet) og opløst Alt i en død Mekanisme«.

Virkningerne af den preussiske Reformlovgivning i Aarene 1807—11 skildrer Marwitz Aar 1819 saaledes: »Det gik tilbage for Erhvervene. Mesteren blev sine Svendes, Bonden sit Tyendes, Herskabet sine Tjeneres Knægt, fordi alle tvingende Love vare ophævede og Enhver strax løb sin Vej, saasnart man forlangte Orden

og Flid af ham.* (Jfr. foran Strelno-Bøndernes Udtalelse i 1891) . . . »der er en almindelig Trængen fra neden opefter, overalt Liderlighed, i Byerne en Overflødighed af Mennesker, der søger et uproduktivt let Erhverv, paa Landet Mangel paa Arbejdere« (jfr. hermed vore Dages Klager over Vandringen fra Land til By) . . . »Bønderne henfaldt til Dovenskab, betalte for at lade deres Marker dyrke og høste og sad selv hjemme eller paa Kroen. Den, som før om Sommeren var staaet op Kl. 3 om Morg., sov nu til Kl. 6—7; den, som før havde arbejdet, gik nu omkring og spadserede . . . Man stræber ikke mere at blive rig ved Arbejde, men ved Spekulation.« Og 1818 hedder det i et af Johannes Falk i Weimar udstedt Opraab til det tyske Folk bl. A.: »En Syndflod af daarlig Læsning og en igennem alle Stænder udbredt Hvirvel, der river Unge og Gamle hen til sanselige Nydelser, raser desværre fremdeles, ogsaa efter at Franskmændene forlængst have forladt Landet. Som i Folket, saaledes ogsaa i de højere Stænder, tænke Alle kun paa den Dag idag . . . Hvad der opadtil blandt daarlige Embedsmænd ofres paa Østers og Champagne, ofres nedadtil i Folket paa Hvedebrød og Brændevin . . . Nydelse er Dagens Løsen. Paa Dage, henlevede i Sus og Dus, følge Nætter i Svir og Sværm. Slaar Alt fejl — en Kugle gennem Hovedet fejler ikke . . . Og tærede dette Onde kun paa de højere Stænders Marv, saa fik det endda være. Men at denne Syge ogsaa allerede har grebet Folket, det er denne Tids grænseløse Ulykke . . .« Dette er umiddelbart efter Frihedskrigen; før denne skrev Ernst Moritz Arndt: »Slette ere vi, fejge og dumme, for fattige til at føle Kærlighed, for

lunkne til at føle Vrede, for matte til at hade; vi gribe efter Alt og holde ikke fast ved Noget, vi ville Alt og kunne Intet; og saaledes hængende i den usalige Midte imellem Liv og Død, mellem Himmel og Jord, se vi os selv og under os Jorden forgaa«, — Scharnhorst 1812: »Vore Regenter kende ingen Ærgerrighed, de bleve uddannede af Skolemestre og Stokkorporaler; vore Store kende ingen Ridderskik, de ville blot nyde Livet. De Følelser og den Aand, der besjæler de højere Stænder, ere snarere betegnende for en Træl end for en fri, højbaaren Tysker« . . . Fichte 1807: »Den nærværende Tid er en Epoke for fuldendt Syndighed, for Ligegyldighed imod al Sandhed, for tøjlesløs Ubundenhed uden Fornuftens Herredømme« . . . og Nicthammer s. A.: »Attraaen efter Penge og Gevinst behersker Tiden, Videnskaben er bleven til »Plusmacherei«. Tilbagegang i sand Kultur, Had til alt rent Aandeligt, til Idealerne i Kunst og Videnskab«.

Med denne Salve følges det 19de Aarh. til Dørs, uden at det er lykkedes at naa til »den gode, gamle Tid«. Forf. vender sig derefter til de forudgaaende Aarhundreder og gennemgaar dem et for et — lige ned til det 8de Aarhundrede! — uden at faa fat paa den. Af den hele Række Udtalelser for disse Aarhundreder hidsætte vi kun nogle af de mest karakteristiske.

Om det 18de Aarh. skriver Frederik den Stores berømte Biograf Carlyle, at han beklager, at Frederik II »laa omgivet af (eingebettet in) det raadne attende Aarh., et saadant Ocean af smudsig Intethed, Løgn og skændigt Hykleri, som det aldrig før er forekommet i Verden —« en Dom, som stadfæstes af den engelske

Gesandt i Berlin, Harris, der omtr. 1780 skriver om denne By: »En grænseløs Sædernes Fordærvelse hersker hos begge Køn i enhver Livssphære, forbunden med fattige Livsvilkaar. Mændene ere bestandigt beskæftigede med at udfinde, hvorledes de med deres begrænsede Midler skulle kunne bestride deres Extravagancer. Kvinderne ere Harpyer, udsvævende af Mangel paa Skamfølelse, og al Finhed i Opførsel, al Følelse af sand Lidenskab er ubekendt. I det Hele taget ere Frederiks Undersaatter fattige, forfængelige og uden Grundsætninger.« Forf. minder endvidere om Schillers Skildringer af Tiden i »Kabale und Liebe« og »die Räuber« og citerer Göthes Ord i »Hermann und Dorothea«:

»Aber du hast gewiss auch erfahren, wie sehr das Gesinde
 »Bald durch Leichtsinm und bald durch Untreue plaget die Hausfrau,
 »Immer sie nöthigt zu wechseln und Fehler um Fehler zu tauschen«.

1779 skrev Georg Forster om Livet i Berlin: »Gæstfrihed og smagfuld Livsnydelse udarter til Yppighed, Svireri, ja Fraadseri«. Det er ikke uden Interesse hermed at jævnføre de danske Frdd. om Overdaadighed af 20. Jan. og 12. Marts 1783, af hvilke den første indledes med, at »Kongen Selv med Mishag har bemærket og ved Undersøgelse endvidere erfaret, at der i hans Lande er en Overdaadighed, som ved at forbruge fremmede Sager endog langt ud over det nødvendige udbringer til Fremmede Landets Formue« ligesom »Han ogsaa har lagt Mærke til, at Familierne, som dog udgøre Staten, blive ved saadan Overdaadighed dels udarmede, dels svækkede« . . . Naar man ser, hvilke Grænser, der her trækkes »saavel for at indskrænke Overdaadighed som for at lette Undersaatter-

nes Udgifter; maa man ganske vist gaa ud fra, at Luxusforbruget allerede dengang var bleven ret betydeligt. Det anses saaledes nødvendigt at foreskrive, at »til Middag maa herefter Ingen ved Gæstebuddet give mere end 8 Retter, smaa og store Fade iberegnete, og dertil, foruden Salater og hvad dertil regnes af indenlandsk, højst 4 Sorter Dessert-Sager foruden her voxne Frugter, og til Aften maa ingen Undersaat give mere end 6 Retter . . . og foruden Salater højst 2 Sorter Dessert-Sager«, medens der dog »til Bryllupper og andre dermed lige Højtideligheder maa gives to Fade og to Sorter Dessert-Sager mere end ved sædvanlige Gæstebudde«. Med Hensyn til Klædedragten foreskrives det bl. A., at Tjenestepiger Intet maa bære af Silke, »undtagen Kaaber og en sort Silkekjole«, hvorhos de ikke maa »bære paa Hovedet Sætter, som have kostet mere end 1 Rdlr. til 9 Mark, deres Bryllupsdag undtagen«.

Forsaavidt man anser en vis Tarvelighed i Leve- maade og Klædedragt for betegnende for »den gode, gamle Tid«, vil det altsaa ses, at man maa et godt Stykke tilbage ud over 1783 for at finde denne. Men halvhundrede Aar før skriver Schweitzerdigteren Albrecht Haller (1733) om Staden Bern:

»Das Herz der Bürgerschaft, das einen Staat beseelt,
»Das Mark des Vaterlands ist mürb und ausgehöht«.

Og atter halvhundrede Aar tidligere (1683) siges det i en af den store Kurfyrste udstedt Tyendeanordning, at der »saavel i Byerne som paa Landet er indkommet mangfoldige Klager over, at Tyendet ikke opfører sig i Overensstemmelse med tidligere Forordninger og

Edikter, men leve efter deres eget Behag og næsten ere utaalelige for Øvrigheden formedelst Trods, Egen-sindighed og alt Slags Bryderier.« Det siges derhos, at der ikke noksom kan klages over Tyendets, baade Karles og Pigers, Utroskab og Ryggesløshed, og at deres Digten og Tragten næsten kun gaar ud paa at bringe deres Herrer og Fruer i Fortræd.

At man i alt Fald for Tysklands Vedkommende ikke kan vente at finde den gode, gamle Tid under Trediveaarskrigen, er sikkert nok; men allerede forinden denne strakte sig til Nordtyskland, findes Følgende i et Edikt, som Kurfyrsten af Brandenburg udstedte ved sin Regerings Tiltrædelse d. 1. Febr. 1620: »Guds Vrede staar os for Øje, og dog er Folket ubodfærdigt; . . . Folket lever ryggesløst. Mord, Landevejsrøveri, Fejder og Mordbrand skæmme Landet, saa at den, der tænker derover, gruer derved.«

Fra Anthologien fra det 16de Aarh. hidsættes Følgende: 1589 klages der i et Flyveskrift over, at Kirkerne under Præsternes gensidige Forbandelser og Bansættelser ere blevne til lutter Skændetempler. Derfor blive »Ølhusene stærkt besøgte, og jævnsides med alt kristeligt Væsens Undergang tage dyrisk Drikkeri, Ægteskabsbrud og Gudsbespottelse Aar for Aar til.« Denne Erklæring bekræftes af Pfalzgreve Johann Casimirs Rundskrivelse af 10. Marts 1584, hvori det hedder: »Det overflødige Øldrikkeri gaar hos den menige Mand i fuldt Svang; deraf følger da usømmelig Bortødslen af Guds naadige Gaver samt al Slags Gudsbespottelse, Drab, Utugt, Letfærdighed, rygges- og gudløst vildt Levnet.« Og 1583 skriver Grev Johann af Nassau til Wilhelm af Oranien: »Blindhed, Pengegærrighed og

Ærgærrighed, Mistro og Mismod tage overalt til; paa Ærbarhed, Manddom og Tapperhed er der en saadan Mangel, at man maa vente Verdens Ende«. Selv Luther klager jo atter og atter, at det i hans Ungdom, altsaa under Pavedømmet, stod bedre til end i hans gamle Dage. »Borgere, Bønder og Adel ere nu under Evangeliets Lys gærrigere, stoltere og letfærdigere og ti Gange værre, end de vare under Pavedømmet... Ungdommen er saa vild, voldsom og uopdragen, at der kommer lutter Djævelsbørn deraf.« Og dog er det givet, at netop Tiden før Reformationen, Afladshandelens, Røverridderens og Bondekrigenes Aarhundrede, var en Forfaldsperiode, der ikke kan betegnes som »den gode, gamle Tid«, ligesom der næppe fra noget andet Aarh. foreligger saa mange Vidnesbyrd om Tidens Utilfredshed med sig selv. Og noget Lignende gælder om det 14de, det Babyloniske Fangenskabs, Schismaets, den sorte Døds og Flagellanterens Aarhundrede. Baade hos Boccaccio, Petrarca og Dante findes stærke Klager over Tiden, og baade det 14de og det 13de Aarhundredes tyske Minnesangere have en ganske særdeles Forkærlighed for klagende Tilbageblik paa den svundne, lykkeligere Tid, fremfor Alle Walther von der Vogelweide. Allerede i Slutningen af det 13de Aarh. synger Hug von Trimberg*):

»Die Welt wird jetzt von Tag zu Tage
 »Böser und toller, das ist mein Klage.

— — —
 »Die Kaufleut' führen schlimmen Wandel,
 »voll Trug und Falsch ist aller Handel.
 »Die Mädchen schlechter Sitten walten,
 »bös Beispiel geben auch die Alten.

*) Moderne tysk Oversættelse.

»Mägd' und Knechte sind nichtsnutz,
die Kinder fürlaut und voll Trutz.

— — —

»Falschheit, Unzucht tritt nun vor
»Treu und Zucht flohn aus dem Thor.«

Og helt ned i det 12. Aarh. synger Heinrich v. Veldeche*):

»Als man der rechten Minne pflog,
»Da pflog man auch der Ehren,
»Jetzt aber sieht man Nacht und Tag
»Gemeine Sitte lehren.
»Wer die nun sieht und jenes sah,
»O weh, wie laut der klagen mag.
»Die Tugend will sich jetzt verkehren.«

Medens i det 11te Aarh. en Kirkens Mand som Petrus Damiani, Pave Gregor den Syvendes begejstrede Tilhænger, giver en saadan Skildring af den sædelige Tilstand i den kristne Kirke, at han selv har givet en af sine Bøger Titlen: liber Gomorrhianus, skildrer den bekendte Adam af Bremen til samme Tid den verdslige Tilstand hos Sachserne, blandt hvilke han levede, saaledes: »Sachserne agte Mened for Intet, Blodsudgydelse prise de. Ægteskabsbrud og Utugt anses knap for Forseelser. De Fleste have to, tre, ja talløse Hustruer. Drukkenskab er i særlig Grad deres Last, og Forbrydelser, begaaede i Drukkenskab, agte de for idel Spøg.« Denne Skildring gælder det østlige Tyskland; men om det vestlige siger den sachsiske Biskop Thietmar: »Vestlandet hedder saaledes, fordi ikke blot Solen, men alt retskaffent Væsen, saasom Lydighed og gensidig Kærlighed, dér nærmer sig sin Undergang... Dette Lands Beboere gøre ikke Andet end synde ...

---

*) Moderne tysk Oversættelse.

de ere paa den slemme ,Vej og utvivlsomt Undergangen nær.«

Vidnesbyrdene fra det 10de, 9de og 8de Aarh. klinge endnu mere trøstesløse. 860 erklærede Konciliet i Toul: »Rov og Plyndring regnes nu af Alle næppe for Synder eller i alt Fald kun for ubetydelige Synder«, og Synoden i Mainz, der 852 var traadt sammen for at sætte Grænser for det sædelige Forfald, dristede sig ikke til at drage Grænsen strængere, end at »én Konkubine maatte være Manden tilladt før Ægteskabet.«

Efter saaledes forgæves at have efterlyst den gode gamle Tid igennem hele den nyere Tid og Middelalderen, saa langt de litterære Vidnesbyrd gaa, vender Forf. sig tilsidst til den klassiske Oldtid for at se, om den maaske kan findes der. Men allerede Aristophanes taler med Vemod om den gode, gamle Tid, da Kæmperne fra Marathon og Salamis endnu levede; »lykkelige vare de, som dengang levede sammen med Forfædrene.« Men 30 Aar før Marathon sang Theognis: »Haabet er den eneste Guddom, som Menneskene have beholdt; de andre have forladt os og ere nu i Olympen. Borte er den store Gudinde, Troskab, det vise Sind er veget bort fra Mændene og Kariterne have forladt Jorden. Eder have ikke længer Gyldighed blandt Menneskene og Guderne æres ikke, som det sømmer sig. De Frommes Slægt er uddød, og Menneskene kende ikke mere hverken den guddommelige Ret eller fromme Gerninger.«

Vende vi os til Slutning til Fader Homer, høre vi den gamle Nestor fortælle om, hvad for Mennesker der levede i hans Ungdom og hvorledes de vare — men

nu, hvorledes ere de Dødelige nu? Der findes desværre ingen Vidnesbyrd om, hvad de, der levede i Nestors unge Dage, dengang dømte om Tiden, saa vi kunne maaske slaa os til Ro med den Tanke, at dengang var det den saa meget efterspurgte »gode, gamle Tid«. Efter den Tid er det i alt Fald ikke lykkedes at finde den.

W. S.
